

2. Looduskeskkond

2.1. Välisõhu saaste

Nagu varasematel aastatel, tuginevad ka 2005. aasta andmed saasteainete välisõhku viimise kohta ettevõtete statistilisele aruandlusele. Aruande esitavad kõik ettevõtted, kelle katelde kogusoojuse võimsus ületab 0,3 MW_{th}. Järvamaal oli 2005. aasta lõpu seisuga aruandekohuslasi 32 ettevõtet ning kokku esitati aruanne 41 saasteallika kohta. Endiselt ei ole aruandlusega hõlmatud kodumajapidamised ega väikesed korteriühistute katlamajad, millede võimsus jääb allapoole 0,3 MW_{th}'i. Samuti ei kajastu aruandluses liikuvatest saasteallikatest (liiklusest) tulenev saastus. Üldiselt võib öelda, et aruandlusega kaetud ettevõtete atmosfääri saastamine moodustab umbes poole kogu maakonnast tulenevast saastest. Samas on selline väide oletuslik, kuna reaalseid mõõtmisi tehtud ei ole.

Aastased küttekogused, millest alates tuleks hakata juba välisõhu saasteluba taotlema, on küllaltki väikesed, näiteks 85 t masuuti, 19 t puitu või 24 t kivisütt aastas. Antud arvutused on tehtud tagasiarvestusena saasteainete heitkogustest, millest väiksemate puhul ei ole välisõhu saasteluba vajalik. Minimaalne suurus selles osas on lenduvate orgaaniliste ühendite heitkogus, mis on 100 kg aastas. Sellest tulenevalt on ka suuremad naftasaaduste hoidmisega seotud rajatised saasteloakohuslased.

Kuna naftasaadustega seotud rajatiste puhul on tegemist hajasaasteallikatega, millede puhul toimub saasteainete eraldumine organiseerimata pindallikatest, nagu tankimisautomaadid, on väga raske hinnata tekkivat saastetaset. Selleks on kasutusele võetud põhimõttelised koefitsiendid, mis lihtsustavad saastetaseme arvutust. Näiteks on tanklate puhul arvestatud saasteallika kõrguseks 10 m maapinnast ning saasteallika ava 0,5 meetrit.

Need koefitsiendid aitavad arvutada tegelikku saastetaset ning on kontrollitud tegelike mõõtmiste käigus. Samuti on tõmmatud põhimõtteline piir tanklate puhul, millistel peab olema välisõhu saasteluba. Alates 2001. aastast peab olema välisõhu saasteluba alates 2000 m³ bensiini aastakäibega tanklatel.

Kuna 2005. aastal, sarnaselt 2004. aastale, maakonna keskkonnateenistus enam välisõhu saastamise kohta esitatud aruandlust ei kontrolli, vaid edastab saabunud aruanded Keskkonnaministeeriumi info- ja tehnokeskusele, ei ole võimalik 2005. aasta küttekoguseid raamatu trükkimise hetkeks veel täpselt öelda.

Samuti ei ole võimalik välja tuua õhku paisatud saasteainete koguseid.

Seoses välisõhu kaitse uue seaduse ja selle alamaktide kehtimahakkamisega 2004. aasta lõpus ja 2005. aastal on Keskkonnateenistusele lisandunud lõhnaga seotud kaebuste menetlemine ning ebameeldivat lõhna eritavate käitiste kontrollimine. 2005. aasta suvel ja varasügisel jõudis meieni palju kaebusi, mis olid seotud sõnnikulaotamisest tuleneva lõhnaga. Siiski ei saa sõnnikulaotamise puhul rääkida käitise tulenevast lõhnast, seda enam, et tegemist on ajutise iseloomuga lõhnaga, mis kaob pärast sõnniku sissekündmist. Seega ei algatatud ühtegi lõhnaaine määramise menetlust seoses sõnnikulaotamisega. Küll aga algatati menetlus ühe ettevõtte kompostimisväljakult tuleneva lõhna määramiseks. Komisjon tegi kindlaks, et mõõtmise hetkel valitsenud ilmastikutingimustes oli käitisest leviv ebameeldiv lõhn olematu või väga nõrk. Seega ei esitatud ettevõttele nõuet välja töötada lõhnaainete vähendamise meetmekava.

Järvamaa õhukvaliteet on suhteliselt hea.

2.2. Jäätmemajandus

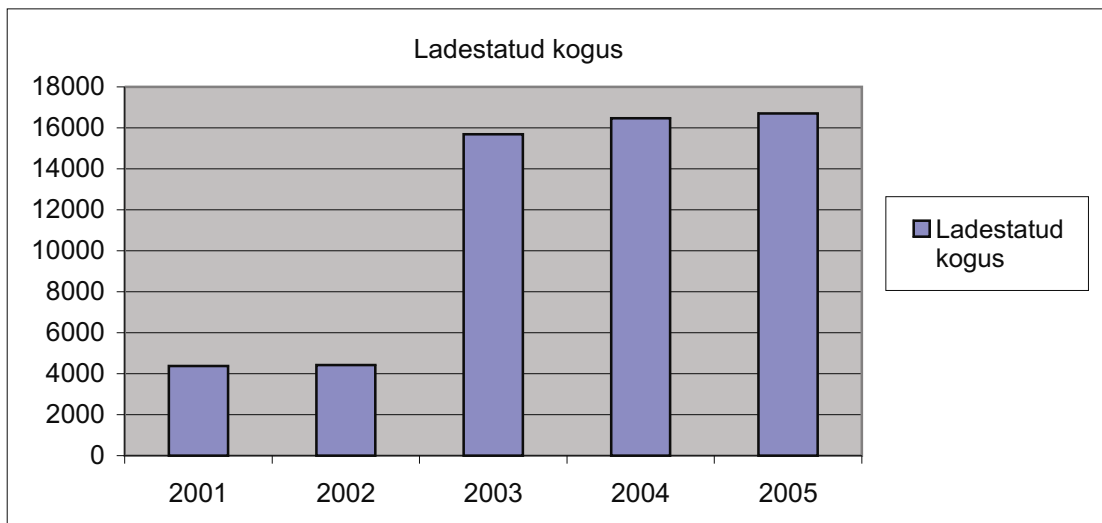
Jäätmetealane statistika põhineb ettevõtete jäätmearuannetel. Aruande peavad esitama kõik ettevõtted, kellel tekib aastas üle saja kilo ohtlikke jäätmeid või üle kümne tonni tavajäätmeid. Erinevalt varasematest aastatest ei ürita me seekord välja tuua enim jäätmeid tekitavaid tööstusharusid ja nende poolt tekitatud jäätmete üldkogust, sest aastate vältel on puidutööstus olnud Järvemaal suurimaks jäätmete tekitajaks ning see olukord ei ole muutunud. Samas on suurim osa taaskasutatud jäätmetest pärit samuti puidutööstusest.

2005. aasta oli Väätsa prügilale viies täispikk tööaasta. Avamisest alates on prügila olnud pidevas arengus. 2005. aastal lõpetati Väätsa prügila II ladestusala väljaehitamist. Ehituseks ebasoodsate

ilmastikutingimuste tõttu venis ehitustegevus enam kui aasta planeeritust pikemaks. Samuti on täiendatud masina- ning konteineriparki.

2005. aastal ladestati Väätsa prügilasse kokku 16 710,339 tonni jäätmeid. Suurima osa moodustasid kodumajapidamistest ning ettevõtetest kogutud segaolmejäätmed (13 374,218 tonni). Kuigi Väätsa prügilas on välja arendatud ka ehitus-lammutusprahi eraldikogumine, ei ole siiski võimalik kogu tekkivat jäätme hulka taaskasutusse suunata, mistõttu läheb osa ehitus-lammutusprahiti endiselt ka ladestamisele (kokku 2 217,326 tonni). Väätsa prügilasse aasta jooksul ladestatud jäätmete hulga muutust võib näha allolevalt graafikult.

• Joonis 1. Väätsa prügilasse aasta jooksul ladestatud jäätmete hulga muutus

Jooniselt tuleb välja, et 2005. aastal on ladestatavate jäätmete kogus jäänud eelmise kahe aastaga võrreldes samale tasemele. Seda võib seletada asjaoluga, et pärast vanade prügilate sulgemist ning nõuetele vastavate prügilate hinnakorrekture on realselt töötavad veopiirkonnad enam-vähem välja kujunenud. Kindlasti liigub endiselt suur hulk jäätmeid ka maakonnast välja ning tuakse maakonda, kuid nagu ka graafikult näha, ei ole võrreldes eelmise kahe aastaga väga suuri muutusi olnud.

Endiselt on suur probleem metsade ja teeäärte risustamine mitmesuguse prügiga. Kindlasti on igapäevselt metsa all kohanud mõnda prügihunnikut. Kahjuks on selliste hunnikute hulk järjest suurenenud. Keskkonnainspektsioon on tõsiselt vaeva näinud reostajate leidmisega ning süüdlaste karistamisega, kuid ainult karistamisest ei ole kasu. 2005. aasta 1. mail jõustunud uus jäätmeseadus

üritab probleemi lahendada korraldatud olmejäätmeveo nõude kehtestamisega. Kahjuks tuleb tõdeda, et Järvemaal ei jõutud 2005. aastal mitte ühegi korraldatud olmejäätmeveo konkursi väljakuulutamiseni. Kindlasti oli selle üks põhjus asjaolu, et keskkonnaminister ei kinnitanud maakonna jäätmekava enne kui 22.02.2006. Sellest tulenevalt viibis ka omavalitsuste jäätmekavade koostamine. Siiski õnnestus suuremal osal omavalitsustest jäätmekava 2005. aasta jooksul kinnitada. Nüüd jätkub töö jäätmehoolduseeskirjade ning korraldatud olmejäätmeveo konkursiga.

2005. aastal jätkati juba tavaks saanud ohtlike jäätmete ja suurekabariidiliste jäätmete kogumisinge. Hea on tõdeda, et pea kõik omavalitsused on teadvustanud vajadust nimetatud kogumisingide järele.

Liigiti kogutavate jäätmete kogumiseks on Järvemaal välja arendatud suhteliselt hästi töötav

kogumissüsteem. Uus pakendiseadus pani pakendijäätmete kogumise kohustuse pakendi tootjale/maaletoojale või nimetatud ettevõtete loodud taaskasutusorganisatsioonile. Ettevõtjad moodustasid kaks pakendi taaskasutusorganisatsiooni: Eesti Pakendiringlus ning Eesti Taaskasutusorganisatsioon. Nimetatud organisatsioonid võtsid omavalitsustelt üle pakendijäätmete kogumise kohustuse ning kulude kandmise. Lisaks sellele laiendati oluliselt pakendijäätmete konteinerite arvu maakonnas.

Lisaks pakendile oli väga suureks muutuseks probleemtoodetele (kodumasinad, autod, patareid jne) kehtima hakanud tootjavastutus, mille tule-

musena on võimalik inimestel oma tekkinud probleemtooted tasuta ära anda. Kuna maakonnas ei ole veel jäätmejaamade võrgustik täielikult välja arendatud, puudub praegu väiksemates asulates üldiselt probleemtoodete äraandmise võimalus, aga lähiajal võimalused kindlasti laienevad. Samuti on võimalik probleemtooteid ära anda ka igaaastaste jäätmekogumisringide raames.

Endiselt jätkub ka vanade prügilate korrastamine. 2005. aastal eraldas SA KIK Roosna-Alliku vallas asuva Roosna-Alliku prügila katmistöödeks raha ning tänu sellele on maakonna viimane suurem vana ja keskkonnaohtlik suletud prügila ka kaetud.

2.3. Jahindus

Jahimajanduses on seatud põhieesmärgiks stabiilne ulukipopulatsiooni säilitamine ning elanikkonnale aktiivse vaba aja veetmise võimaluse pakkumine. Järvamaal on jahimaad jagatud 20

jahipiirkonnaks. Maakonna 18 jahipiirkonda moodustavad Järvamaa Jahindusklubi ning Kabala jahipiirkond ja RMK Väätsa jahipiirkond on iseseisevad.

• Tabel 1. Jahipiirkonnad ning tähtsamate ulukite optimaalne ja tegelik arvukus 2005. a

Uluk	Pöder		Metskits		Metssiga	
	Opt. arv	2005. a	Opt. arv	2005. a	Opt. arv	2005. a
Jahipiirkond						
Alliku	16	17	148	150	25	27
Ambla	21	41	225	92	32	91
Anna	17	38	146	143	28	52
EPT	12	18	108	140	26	80
Esna	17	34	160	118	35	43
Imavere	21	32	176	225	49	74
Jäneda	20	34	189	194	36	72
Järva-Jaani	16	21	191	125	29	30
Jüriöö	11	18	110	158	26	28
Kabala	21	32	195	247	45	55
Kirna	9	15	82	125	20	26
Koeru	29	34	227	87	50	93
Koigi	23	49	204	193	54	146
Kõrvemaa	43	45	286	370	64	102
Lehtse	10	42	94	84	20	26
Oisu	13	28	115	198	29	113
Päinurme	21	35	171	152	47	53
Türi	16	26	150	260	35	70
Lööla	12	22	111	225	28	53
RMK Väätsa	40	100	295	445	71	165
KOKKU:	388	681	3383	3731	749	1399

Jahimaade liigilise boniteerimise tulemused võimaldavad ulukiliikide optimaalse arvukuse määramist. Optimaalne arvukus võib olla kas ökoloogiline või majanduslik. Käesoleval ajal on arvestatud põdra, metskitse ja metssea puhul majandusliku optimaalse arvukuse kriteeriume. Majandusliku arvukuse planeerimisel arvestatakse järgmisi tegureid:

- toidubaasi olemasolu looduslikel kõlvikutel;
- jahimaade liigestatust (suletud ja avamaastike vahetamine) ning varjetingimusi;
- ulukite tekitatavat kahju metsa- ja põllumajandusele.

Ulukite loenduse ja seire andmeil esinevad Järva maakonna territooriumil järgmised jahimajanduslikku huvi pakkuvad ulukid: põder, metskits, metssiga, karu, hunt, ilves, rebane, kährikkoer, valgejänes, halljänes, metsnugis, kobras, mäger, nurmkana, laanepüü, tuhkur, mink, samuti veelinnud.

Ulukifondi kasutamisest rääkides vaatleme tähtsamate ulukiliikide küttemist 2005. aasta jahihooajal:

• Tabel 2. Ulukite kütmine 2005. a jahihooajal

Uluk	Ulukite arv	Ulukite kütmine				
		Kokku	Sealhulgas			
			Pull	Lehm	Vasikas	
Pöder	656	320	129	91	100	
			Sokk	Kits	Tall	
Metskits	3832	537	324	124	89	
			Kult	Emis	Kesik	Pörsas
Metssiga	1325	1164	84	26	631	423
Pruunkaru	68	4				
Hunt	53	-				
Ilves	99	9				
Kobras	739	223				
Pardid		126				
Haned		48				

Põtrade küttemisel on pulle kütitud liiga palju, vasikate osatähtsus küttemislimiidis on normaalne. Veidi rohkem tuleks kütida lehma, kuid see sõltub muidugi momendi olukorrast metsas.

Metskitsete küttemisel on sokkude kütmine olnud liiga suur, see on aga kõigi jahipiirkondade probleem, sest üks iga jahimees tahab trofeed. Sellise küttemisega rikume tugevalt looduslikku vahet, sest uurimused näitavad, et isasloomade hulgas on looduslik kadu niigi suurem ja sel juhul ei ole loota elujõulist järelkasvu, kuna elujõulised sokud kütetakse ära.

Järva maakonna ulukifauna on olnud ka väga rikkalik medaliväärsete jahitrofeede poolest.

• Tabel 3. Medaliväärsed jahitrofeed 2005. a jahihooajal

Ulukiliik	Medal		
	Kuld	Hõbe	Pronks
Pöder	1	2	3
Metskits	0	3	6
Metssiga	2	0	1
Pruunkaru	1	0	0
Rebane	0	0	0
Kobras	0	0	0
Hunt	0	0	0
Ilves	1	0	0

Jahikoeri omasid jahimehed 2005. aastal järgnevalt:

1. Laikasad	69
2. Hagijaid	36
3. Takse	24
4. Linnukoeri	5
5. Terjereid	11
6. Spanjeleid	2

Järva maakonna jahimehed tegelevad intensiivselt ka ulukihoolde töödega. Et suurendada jahisaaki ja samas ka ulukivarusid optimaalsetes piirides hoida, tegeldakse lisasöötmise ja jahirajatiste ehitamisega. 31. detsembri 2005. a seisuga on jahimehed rajanud 164 söimsöödahoidlat ja söödasõime, 239 söödakohta, 469 soolakut, 120,0 ha söödapõlde ja ehitanud 438 kõrgistet.

Järva maakonna perspektiivsemad jahilukid on momendil põder, metssiga, väikekiskjad ja kobras. Arvukuse stabiliseerudes lisandub nendele ka metskits, kes juba nüüd on mitmes

jahipiirkonnas perspektiivne jahiluk.

Momendil on ilveste arv maakonnas üle kahe korra lubatavast suurem, mis loob võimaluse ilvesejahiks. See on jahimeestele huvipakkuv jaht. Sellise arvukuse juures on ilvesejah hea kauba-artikkel. Ilveste ja väikekiskjate arvu piiramise tulemusel peaks tõusma ka metskitsede arv.

Loendusandmetest lähtuvalt on põdra, metssea, metskitse, ilvese ja kopra arvukus liiga suur, nende küttimeisele peab järgnevatel aastatel tõsiselt tähelepanu pöörama. Arvukuse järsu kasvu korral võivad tekkida probleemid kahjustustega.

Igal aastal hukub paratamatult jahilukeid nii liikluses kui ka salaküttide käe läbi. Kiiresti on kasvanud metskitsede hukkumine, eriti liikluses.

2005. aastal hukkus suurulukitest 19 põtra, 135 metskitse, 20 metssiga ja 1 hunt.

*Aleksander Siimenson,
Järvamaa KKT jahinduse ja kalanduse
peaspetsialist*

2.4. Looduskaitse

Olulisimaks 2005. aastal looduskaitse vallas võib lugeda Natura 2000 alade kaitsekorra väljatöötamist. Kinnitati metsiste püsielupaigad ja hoiualad. Valmistati ette kaitsealade moodustamiseks või piiride muutmiseks ja kaitsekorra uuendamiseks 15 kaitseala kaitse-eeskirja eelnõud, millest kinnitati 7.

Maakonna piiride muutustega seoses muutus ka maakonnas asuvate kaitstavate loodusobjektide arv ja pindala. Koos ajutiste majandustegevuse

piirangutega aladega on looduskaitse all ca 289 km² ehk ca 12% maakonna pindalast.

Kaitsealad ja hoiualad

Aastal 2005 lisandus Järvamaale 6 uut kaitseala. Hetkel on kaitse all 6 looduskaitseala, 5 maastikukaitseala ning maastikukaitsealadena veel 41 parki ja 2 puistut, peale selle 3 uuendamata kaitsekorraga kaitseala.

Loodus- ja maastikukaitsealad

Endla looduskaitseala	Pärnu jõe saar
Kareda looduskaitseala	Rava maastikukaitseala
Kiigumõisa maastikukaitseala	Roosna-Alliku maastikukaitseala
Kurisoo looduskaitseala	Silmsi looduskaitseala
Kõrvemaa maastikukaitseala	Türi voorestiku kaitseala
Nõmme raba looduskaitseala	Vulbi maastikukaitseala
Piumetsa sookaitseala	Väätsa looduskaitseala

Kaitsealused puistud

Purdi ebatsuugapuistu	Päinurme tammik
-----------------------	-----------------

Kaitsealused pargid

Albu park	Mäo park
Aravete park	Norra park ja tiikide süsteem
Eistvere park	Oisu park
Esna park	Purdi park ja allee
Huuksi park	Rõugu talupark-dendraarium
Kabala park	Sargvere park
Koigi park	Särevere park
Kolu park	Vao park
Koordi park	Vodja park
Kuksema kabelipark	Väike-Kareda park
Laimetsa park	Väinjärve park
Lokuta park	Purdi park
Aruküla park	Päinurme park
Eivere park	Roosna-Alliku park
Ervita park	Rutikvere park
Karinu park	Rõa park
Kuksema park	Seidla park
Laupa park	Tori park
Palu park	Vallimäe park
Piiumetsa park	Viisu park

Aastal 2005 võeti Järva maakonnas kaitse alla 7 hoiuala. Hoiualade kaitse-eesmärk on mitmesuguste niidukooluste, looduslike veekogude ja karstijärvede kaitse. Samuti kaitstakse hoiuala-

dena Euroopas ohustatud liikide, nagu harilik võldas, harilik hink, jõesilm, lõhe ja paksukojaline jõekarp, elupaikaiku.

Hoiualad

Jalgsema hoiuala	Tudre hoiuala
Määru hoiuala	Türi-Karjaküla hoiuala
Preedi jõe hoiuala	Võlingi oja hoiuala
Pärnu jõe hoiuala	

Kaitstavad looduse üksikobjektid

Kaitstavate looduse üksikobjektidena on maakonnas registreeritud 22 rändrahn, 3 allikat ja 16 puud

Kaitsealused rändrahnud

Ausammaste kivi e Seidla kivi	Pillisaare rändrahn
Eevakivi	Prümli kivi
Kabala kivi e Maasika talu kivi	Roosna laikivi
Kabeli suurkivi	Saaremäe rändrahn
Kabrani kivi	Vaki kivi
Karinu ohvrikivi	Vassaare metsakivi ja põllukivi
Luisu rändrahn	Villevere suurkivi e Ollepa kivi
Miinakivi e Ohvrikivi	Vissuvere suur rahn
Nõmme küla rändrahn	Võstermäe rändrahn
Ohvrikivi e Köstrikivi	Väljaotsa rändrahn
Otsamäe rahn	Äiamaa kivi

Kaitsealused allikad

Aravete allikad	Prandi allikad
Kihme e Sadama allikad	

Kaitsealused puud

Änari pärn	Ojaküla tamm
Eniste kuusk	Päinurme tamm
Huuksi kaksikpärn	Prääma põõsaskask
Piiumetsa kaheksaharuline pärn	Raudemetsa mänd
Kalmaste mänd	Saare-Siimu tamm
Kõljala tamm	Sargvere saar
Lehtse kaks paaristamme tamme	Väike-Kareda euroopa lehis
Ojaküla pärn	Vetepere tamm

Liigikaitse

Maakonnas on registreeritud ühe I kategooria kaitsealuse taime, lehitu pisikäpa kasvukoht.

I kategooria kaitsealuste loomaliikide pesakoh-
ti on registreeritud kokku 22, sh 4 kaljukotka, 15
väike-konnakotka ja 3 must-toonekure pesakohta.

II kategooria kaitsealuste taimede kasvukohti
on registreeritud on 7 liigil.

II kategooria kaitsealustest linnuliikidest on
aktuaalseim metsise kaitse. Metsis elutseb maa-
konnas ca 12 500 ha suurusel alal. Väljaspool
kaitsealasid asuvate metsiste elupaikade kaitseks
moodustati 11 metsiste püsielupaika 6927 hek-
taril.

Metsiste püsielupaigad

Kallisaare metsise püsielupaik	Mustla-Nõmme metsise püsielupaik
Kernu metsise püsielupaik	Pikkmetsa metsise püsielupaik
Kõnnumaa-Väätsa metsise püsielupaik	Sütemetsa metsise püsielupaik
Kõrvemaa metsise püsielupaik	Vaki metsise püsielupaik
Lintsi metsise püsielupaik	Vilita metsise püsielupaik
Maalema metsise püsielupaik	